Стана Муњић

ТИНКА МИЛАНКОВИЋ ЖЕНА ПУТНИКА КРОЗ ВАСИОНУ И ВЕКОВЕ

Стана Муњић

ТИНКА МИЛАНКОВИЋ

ЖЕНА ПУТНИКА КРОЗ ВАСИОНУ И ВЕКОВЕ

Прво издање

Тираж 500

Издавачи "Графика" Шабац Туристичка организација града Шапца

> За издаваче Срђан Митрашиновић

Рецензент Мр Славко Богојевић

Коректор Светлана Арсеновић

Компјутерска припрема Бранко Станић

> Штампа "Графика" Шабац

ISBN 978-86-85295-71-3

Жена стоји као кайија, на излазу као и на улазу ової света.

Иво Андрић

Реч унапред

Његово име осветљавала је светска наука. На конгресу Међународне астрономске уније још 1970. године једном кратеру на тамној страни Месеца дато је име Милутина Миланковића, а три године касније његовим именом назван је и један кратер на Марсу. Светски симпозијум под називом "Миланковић и клима" одржан је на Колумбија универзитету 1982. године, а први домаћи симпозијум под називом "Миланковић – јуче, данас, сутра" одржан је 1999. године у Београду.

И док се о њему све више пише и говори, његова жена, Шапчанка Христина Тинка Топузовић, у коју је велики научник гледао колико и у васиону, потпуно је заборављена. Скоро две године нисам успела да сазнам чак ни где је умрла и сахрањена.

Из Удружења "Милутин Миланковић" у Београду послали су ми 2015. године фотографију гробнице Миланковића и информацију да управа Новог гробља нема податак да је Тинка ту сахрањена, а у Даљу, у Културном и знанственом центру "Милутин Миланковић", тврдили су да није ни тамо. И што ми је даљи био тај запечаћени ковче-

жић њене судбине, више сам желела да је измакнем из сенке мужа и доведем у родни град.

Врата ћутања почела су да се отварају када сам се обратила професорки Вери Миланковић, рођаки Милутина Миланковића, и од ње добила адресу Марине Миланковић у Мелбурну. Јавила сам се, а Тинкина унука је одговорила.

Месецима текле су приче из далеке Аустралије у Шабац, а из Шапца приче о граду и Топузовићима. Из стотине писама, писаних Тинкином ситном ћирилицом, која самују и бледе у Аустралији, њена унука Марина бирала је читкија, јер не говори српски и не зна садржај. Али, и таква, насумично одабрана, сведоче о тузи великој као океан. Јер, после одласка сина у емиграцију, Милутин и Тинка до смрти су били усамљени шетачи, он по будућности стазом науке, а она по прошлости стазом успомена. Том стазом, други дан Божића, 8. јануара 2018. године, у Шабац су дошле унука Марина и праунука Лили.

Тинкин и Милутинов јединац Василије емигрирао је из Југославије 1947. године и родитељи га више нису видели. У Аустралији су им се родили унуци, Никола и Марина, које нису видели, а праунуке нису дочекали.

Потомци путника кроз васиону не деле његово интересовање. Никола је генерални менаџер у грађевинској фирми, а Марина стејџ менаџер при компанији "Australian Bale". Најмлађа Николина ћерка испричала је у Шапцу да је једном профе-

сор у средњој школи питао како то да има презиме као славни научник, а када му је рекла да је његова праунука, није могао да се начуди што у математици није боља.

Марина и Лили Миланковић у Шайцу

Никола Миланковић има три ћерке, а Марина нема деце. На прадеду је Елена која воли математику, а Лили личи на Тинку из младих дана. Без мушког праунука презиме Миланковић у Аустралији неће остати.

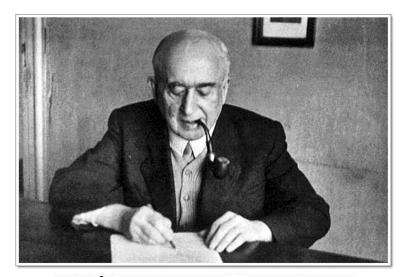
Василије Миланковић, коме је судбина одредила да се роди и умре у емиграцији, у жељи да даљину претвори у пут према Србији, основао је фонд са знатним материјалним средствима и завештањем да његове унуке, Николине ћерке, у години када постају пунолетне путују у Србију и још једну европску земљу по избору. Тако је најстарија

Стефани поред Србије видела Италију, Елена је из Србије путовала у Француску, а Лили у Немачку. Ипак, Шабац је био посебан доживљај.

Једноставне и непосредне, насмејане и емотивне, дошле су по завичајне успомене у град из приче који је у једном дану постао стваран. Најпре их је у Градској кући примио градоначелник Шапца, а онда су у обиласку града посетиле Музеј, Библиотеку и цркву. Прошетале су Господар Јевремовом улицом, где су Топузовићи имали куће, дуго стајале у улици Лазе Лазаревића, која се до 1926. године звала Топузовића сокаче, а онда отишле до Саве и тврђаве на Старом граду. Опраштајући се од Шапца посетиле су гробницу Топузовића на Доњошорском гробљу.

Тинка Миланковић није писала мемоаре. Она је писала сину Василију. И у тим писмима је све, највише бола. Марина и Лили у Шапцу, две су капи мелема на које је дуго чекала и сада може да исприча мали део приче која тек треба да буде написана.

Загледан у васиону и Шапчанку

Munyarun bleenanshag

Био је астроном, геофизичар, климатолог, математичар, инжењер грађевине, проналазач, први доктор технике међу Србима, универзитетски професор и књижевник. Први је израдио карту климатских промена и календар. Светска наука уврстила је Милутина Миланковића међу пет највећих научника 20. века, а НАСА међу 15 умова

свих времена који су се бавили планетом. Добио је кратер са својим именом на Месецу, затим кратер на Марсу и астероид под називом 1605 Миланковић. Европско геофизичко друштво установило је 1993. године медаљу "Милутин Миланковић". Најцитиранији је српски научник свих времена, а светску славу није стицао у светским центрима, већ се својим научним теоријама бавио на Београдском универзитету користећи само папир, оловку, шибер и логаритамске таблице. И док се о њему готово све зна, о његовој жени Христини Топузовић зна се веома мало. А колико је ова Шапчанка била значајна за живот и рад Милутина Миланковића, забележио је он сам у својим мемоарима.

Милутин Миланковић рођен је 16. маја 1879. године у Даљу, у угледној и имућној српској породици која је дала већи број јавних и културних радника. Прадеда његовог прадеде, Миланко, доселио се у Даљ почетком 18. века у једној од оних сеоба када су Срби, због подршке аустријској војсци у турско-аустријским ратовима били присиљени да напуштају своја огњишта и, уз сагласност аустријских власти, насељавају у панонској равници. Уз посебне привилегије, они су имали обавезу да бране границу царевине од турских најезда. О досељавању Миланка у те крајеве, а по коме је цела породица добила име Миланковић, Милутин бележи: "На крају даљског хатара, код патријаршијске пустаре Мариновци, налази се један бунар који се, још за време мога детињства звао Миланковим именом. Ту се, вероватно, Миланко по свом доласку настанио, не да обрађује земљу, већ да тргује коњима и стоком, судећи по ономе што се у породици препричавало."

За учињене услуге, аустријски цар је 1706. године дао у власништво српском архиепископу Чарнојевићу и његовим потомцима села Даљ, Борово и Бело Брдо. У Даљу је саграђена једна од најлепших српских цркава у Хабзбуршкој монархији, а ово место било је и летња резиденција српских патријарха из Сремских Карловаца. Иако одвојен државном границом, духовне везе Срба Аустроугарске монархије са сународницима биле су врло јаке, а пречански Срби положили су у Србији темеље васпитним и просветним установама.

Родишељи Милушина Миланковића: ошац Милан и мајка Јелисавеша, рођена Муачевић

Породица Миланковић била је једна од најстаријих и највиђенијих српских породица из које је потекао низ учених људи: свештеника, официра, правника, државних чиновника, али и значајних стваралаца. У ранг интелектуалаца Миланковићи су се попели већ у трећем колену. Милутинов прадеда Тодор свршио је правне науке.

Василије Муачевић Ујка Васа

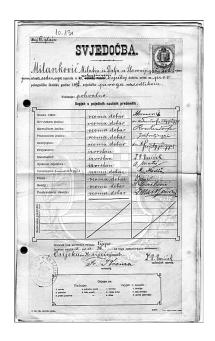
Милушин Миланковић из школских дана

"Године 1878. мој отац Милан оженио се мојом мајком Јелисаветом, из познате српске породице Муачевић. Идуће 1879. године бог им је подарио близанце, моју сестру Милену и мене, а затим још петоро деце: Љубишу, Владана, Војислава, Видосаву и Богдана." Тако у биографији пише Милутин Миланковић кога су надживели само сестра Милена и најмлађи брат Богдан.

Живот у кући Миланковића текао је по утврђеном старом реду. Милутинов отац био је образован, вредан и предузимљив човек. Држао је трговачку радњу коју је наследио од оца и бавио се земљорадњом на великом поседу од 57 хектара. Завршио је и зидање породичне куће која је у то време била највећа у Даљу, с прекрасним баштенским павиљоном и двориштем које је излазило на Дунав. Али, његова прерана смрт, крајем 1886. године, оставила је тежак траг на судбину целе породице. Бригу о Милутину, коме је тада било осам година, преузео је ујак Василије Муачевић, који га је до краја живота помагао, саветовао и подстицао да истраје на путу науке.

У родном Даљу Милутин је завршио основну школу. Када је завршио трећи разред, ујак Василије му је поклонио сребрни сат – "корисно средство за васпитање, јер сам њиме научио да мерим време – и да га ценим." Уз сат добио је и "мушко" одело, капут с прслуком, како би могао да држи свој сат. Било је то време када је велики део слободног времена проводио крај Дунава и када се родила трајна љубав према тој реци. Сабирајући живот, о Дунаву пише: "Цео мој живот прошао је крај велике реке. У младости, јутром сам гледао Дунав како откида комаде очеве земље. Студентске дане у Бечу провео сам крај њега. Са капетан Мишиног здања Београдског универзитета често сам гледао на Дунав у пролеће и у јесен. У изгнанству, у Пешти, њиме сам се тешио. Ево ме под старост опет крај Дунава..."

Милушинова школска сведочансшва: о завршеном другом разреду срйске основне школе (Осек 21. јула 1889), и о завршеном йрвом йолугодишшу седмог разреда реалне гимназије (Осек 30. јануара 1896)

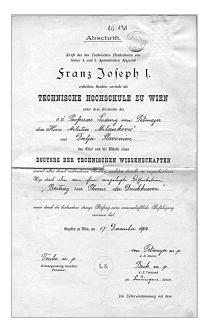

Пошврда са сшудија – Беч, 14. окшобар 1896.

(Универзишешска библиошека "Свешозар Марковић")

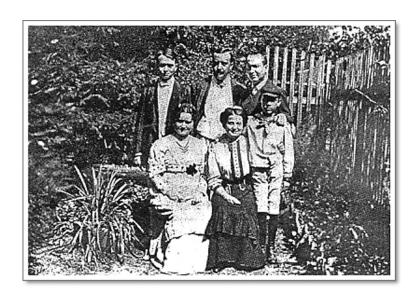
Када је као професор, после завршетка прве школске године у Београду, отишао да распуст проведе у родном месту, у посету му је дошао нови друг Михаило Петровић. О сусрету великог Аласа и велике реке у Даљу, Милутин је оставио занимљиву белешку:

"Наш Мика Алас, како су га сви звали, неустрашив рибар који је свој живот провео на Сави и Дунаву, и морском лађом, а између оба пола Земљина, прокрстарио Атлантски и Индијски океан, није умео да плива и зато се једанаест пута давио у Сави и Дунаву, и увек се једва спасао. Зато га позвах да ми дође у Даљ да га научим пливању, а он се радо одазва мом позиву. У Даљу је било све припремљено за Микин курс пливања: леп нов чамац, саграђен у Вуковару, пливао је, ланцем привезан за обалу, испод наше баште. Њиме сам са братом Богданом свакодневно крстарио по Дунаву, купао се у његовим таласима и сунчао се на његовим спрудовима. На такав један леп чист спруд, који се благим нагибом спуштао у реку, одведох свога ђака да га научим вештини пливања. Мика уђе храбро у воду, испружих леву руку и рекох му да легне преко ње. Он показа, иако забринута лица, намеру да ме послуша, но чим окваси трбух и груди, побеже главом без обзира. Сав мој труд да га вратим у реку остаде безуспешан. Обрукасмо се обојица: ја, као учитељ; а он, као ђак. Сва срећа што је Мики даљска ружица пријала боље од дунавске воде, а наши излети у Даљску планину и у Осек занимаше га више но правила пливања, те нам тај његов боравак у Даљу остаде обојици у лепој успомени."

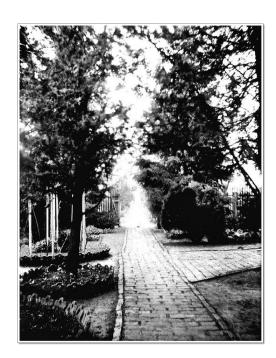

Докшораш (1904) и йошврда о докшорашу (1905) (Универзишешска библиошека "Свешозар Марковић")

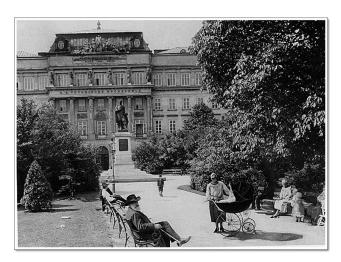
Башша у Даљу: (слева) млађи браш Боїдан, ујка Јован и Милушин; (седе) сесшра-близнакиња Милена, млађа сесшра Вида и ујка Јоцин син Часлав

Даљ: башѿа и кућа које ӣамѿе Милуѿина Миланковића (Универзиѿеѿска библиоѿека "Свеѿозар Марковић")

Техничка велика школа у Бечу

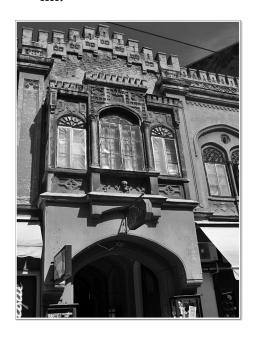
Миланковић на завршним тодинама студија 1901.

После завршене основне школе, као наследник пољопривредног поседа, Милутин Миланковић је 1889. године послат у реалку, у Осијек, где му је породица његове мајке Муачевић обезбедила пристојне услове за учење. "У Осеку бих дочекан оберучке. Моја мајка, родом из те вароши, имала је онде четири брата који се отимаху о мене и мажаху ме преко сваке мере", писао је Милутин о својим ујацима.

Испит зрелости положио је 1896. године са одличним успехом и уписао се на Техничку велику школу у Бечу.

Дипломски испит за грађевинског инжењера положио је јуна 1902. године, а докторски испит децембра 1904. године. Већ почетком 1905. године ступио је у тада чувено бечко грађевинско предузеће А. Б. Пител – предузеће за бетонску грађу,

касније Пител и Браузеветер. Широм тадашње Аустроугарске градио је бране, мостове, аквадукте, подизао грађевине у армираном бетону, а као представник фирме Пител израдио је 1906. године статички прорачун и предрачун трошкова за колектор београдске канализације на Савској падини.

Две куће Муачевића у Осијеку данас су нейокрешна кулшурна добра: кућа у Кайуцинској 42 (на фойотрафији), која је сатрађена 1862. у неомаурском сйилу, и кућа у Кершованијевој 8, која је сатрађена 1937.

У грађевинској пракси у Бечу радио је до јесени 1909. године, када је по позиву, који су потписали Јован Цвијић, Богдан Гавриловић и Михаило Петровић, дошао у Београд да заузме катедру примењене математике (рационална механика, небеска механика, теоријска физика), после Косте Стојановића који је постао министар народне привреде. Указ о постављењу потписао му је тадашњи министар просвете Љубомир Стојановић и

од тог тренутка почиње Миланковићева права научна и наставна каријера.

Доласком у Београд осетио је да се "вратио у крило свога народа и своје породице", а коначну одлуку да пређе у српско држављанство није хтео да донесе без сагласности мајке и ујка Васе. Када је то саопштио мајци, она му је рекла: "Шта имаш да се предомишљаш! Годинама сам стрепила да се у Бечу не ожениш каквом Швабичендом и не отуђиш се од свога рода, а сада ми та брига паде са душе. Видим те весела, задовољна својим позивом, здрава као кремен, како никада ниси изгледао. Увек си желео да будеш професор, а то си, ево, постао, и то у своме народу, а не у туђини. Још само да се добро ожениш, оснујеш своју породицу, па си постигао све што ти живот може да даде."

Милутин на женидбу није ни помишљао, али о томе није хтео да разговара са мајком већ са ујка Васом. Њему је рекао да не намерава да се жени, јер је видео како бедно живе његове колеге које су имале породицу. Њему је потанко саопштио своје изгледе да аванзује до редовног професора Велике школе тако што је ће сачекати да њих седморица оду у пензију. Ту "дубиозну позицију" Миланковић је прихватио јер је "у крилу филозофског факултета" имао услова за научни рад, иако је на техничком факултету могао постати редован професор. Одбацио је и саму помисао да оснује своју породицу, његова амбиција била је да постане научник од формата и зато је сматрао да не постоје реалне мо-

гућности за такав "сентиментални подухват". Али, тако није мислила београдска чаршија која га је ставила у ред озбиљних брачних кандидата, увела у круг најбољих београдских породица и упознала са многим младим девојкама. Међутим, ускоро су почели ратови. Милутин Миланковић учествовао је у Првом балканском рату као резервни официр, јер је већ имао српско држављанство, а по демобилизацији отишао је кратко у Даљ па у Беч, да се упозна са научном литературом. У Аустроугарској престоници дане је проводио у библиотеци Технике, а вечери у позоришту и својој старој кафани. И ту му се наметнуло "ненаучно питање" – проблем брака, јер му се једна лепа девојка изненадно нашла на путу којим је дотле ишао:

"Олга, супруга мог колеге и присног пријатеља Станоја Станојевића, а сестра колеге Александра Белића, ставила је себи у богоугодну дужност да мене, залуталу овцу, уведе у тор брака, и у том циљу упознала ме са једном отменом госпођицом, која ми се уистину врло допала. Била је, заиста, лепа... Њено крсно име било је Христина, али су је сви звали Тинком."

Христина Топузовић рођена је у Шапцу 12. марта 1884. године. Отац јој се звао Милош Топузовић, а мајка Милева, рођена Јовановић. Тинкин деда Ђорђе Топузовић био је богати шабачки трговац, народни посланик и председник Народне скупштине у годинама 1874, 1875. и 1877. Умро је 1886. године. Имао је два сина, Симу и Милоша,

али је породица Топузовић изумрла до последњег мушког изданка.

Милош се, као млад човек од 25 година, оженио 1882. Милевом, ћерком београдског увозника и великопродавца дувана Јеврема Јовановића, којој је онда било 16 година. Тинкина мајка остала је удовица пола године пре рођења своје ћерке. Четири године доцније удала се за Косту Динића, лекара, са којим је имала ћерку Данку, рођену 1891. године.

Хрисшина Тойузовић 1914. їодине

Тинка је детињство провела у Смедеревској Паланци, где јој је очух био срески лекар, и у Београду. Коста Динић био је ватрени присталица династије Карађорђевић и после Чебинчеве афере одлежао је годину дана затвора. "Прогањан од државних власти, емигрирао је и, на заузимање тадашњег претендента на српски престо Петра

Карађорђевића, који је онда био у Женеви, добио намештење војног лекара у белгијском Конгу, где је провео шест година. Када је његов заштитник постао краљ Србије, постави га за свог личног лекара."

Док је Коста Динић био у Конгу, његова породица била је у Женеви, где је Тинка завршила средњу школу, а затим учила клавир на женевском Конзерваторијуму. Певање је учила 1907/8. у Минхену, где је боравила с мајком и одакле су се, због анексионе кризе, вратиле у Београд.

Коста Динић умро је 1909. године, а Тинкина мајка 1911. године. По оцени пријатеља Тинка је, по свом западњачком образовању, Милутину Миланковићу била ближа од свих београдских удавача. Савршено је говорила француски и немачки, одлично свирала клавир, заносно певала, била лепа и имућна, јер јој је деда Ђорђе Топузовић оставио у наслеђе сто хиљада динара у злату и две куће у Шапцу.

"Станоје и Олга упознаше ме, приликом једног импровизованог састанка у кафани Москва, са обема сестрама и удесише тако да смо сви троје добили позив на Тинкину славу, Светог Луку, која је била неколико дана доцније..."

Путујући у Беч 1913. године, Миланковић је очекивао да се мало охлади, јер се "почео загревати за госпођицу Топузовић". Али, у Бечу му је недостајала лепа Шапчанка и он одлучи да бира: или брак — или наука. По повратку у Београд, својим

пријатељима је саопштио да нема намеру да се жени, али већ у пролеће 1914. године "увиде да је природа јача од хладног расуђивања" па отпутова у Даљ да мајци и ујаку "саопшти опасност која му прети". Они се обрадоваше и дадоше му свој благослов, а он, по повратку у Београд, телефонски запита госпођицу Топузовић да ли може доћи до ње "ради кратког саопштења". Обукао се "што је боље могао" и успут срочио изјаву љубави и просидбе.

Венчали су се 1.(14) јуна 1914. у Вазнесенској цркви у Београду, а кумови су им били академици Станоје Станојевић, историчар и први српски енциклопедиста, и Павле Вујевић, географ и метеоролог. Договорили су се да на свадбено путовање прво крену у Даљ, онда у Беч, а затим у Женеву. Возом су допутовали у Нови Сад, а одатле до Вуковара лађом "Гизела", која је носила име старије ћерке цара Фрање Јосифа. У Вуковару су их саче-

Вазнесенска црква у Беоїраду на йочешку 20. века

кале каруце које су их одвезле у Даљ, где их је затекао Први светски рат и пореметио планове.

По наређењу бечког двора, ухапшени су многи знаменити Срби, а међу њима и Милутин Миланковић. Жандарм у Даљу одбио је да му стави ланце на руке, па су заједно колима отишли у осјечки затвор где је утамничен као ратни заробљеник. У старој жандармеријској касарни у Турњу код Осијека, Миланковићу су дали засебну собу, а како је у заточеништво понео и започете рукописе, почео је исти дан да ради на свом "космичком проблему". Већ сутрадан посетила га је Тинка која је, са ујка Васом, од самог почетка радила на његовом избављењу. Када је из Турња пребачен у Карловац, пошла је и она, а одатле до Еде Лукинића, коме је однела ујка Васино писмо, а онда у Загреб да подбану однесе Лукинићево писмо. Неколико дана касније Милутина Миланковића пустили су из логора, али је морао остати у Карловцима. Ту су Миланковићи остали пет недеља и често били гости Лукинићевих, са којима су се спријатељили за цео живот. Едо је био адвокат са великом праксом, народни посланик, одушевљени поборник српско-хрватског јединства. Он је био Хрват, а жена Ката Српкиња. Али, 21. октобра Миланковићу су у Управи града саопштили да исто вече мора поћи у Нежидер, где су се сакупљали сви грађани Србије који су се затекли у Хрватској.

"Опростих се са својим милим пријатељима, а на железничкој станици, пре уласка у воз, изгрлих

Тинку и рекох јој да иде у Даљ или у Швајцарску својој сестри Данки, а ја ћу у заточењу преживети остатак рата. Учинила је за мене све што је могла, но сада мора да ме препусти мојој судбини, којој нико живи не умаче."

Унушрашьосш једне бараке у Нежидеру

Логор у Нежидеру касније је постао стратиште Срба, али и из тог логора Милутина Миланковића спасла је његова жена Тинка.

"Некако пред Митровдан позваше ме у канцеларију Управе логора, која се налазила поред улазне капије. Кад ступих у њу, застадох као укопан: преда мном стајала је Тинка. Млади официр, помоћник команданта логора, рече нам озбиљним гласом: "Имам наређење да вас не остављам саме и да слушам шта говорите. Имате свега пет минута за разговор."

Збуњени, не знадосмо чиме да почнемо. Онда полетесмо једно другом у наручје и ударисмо у плач.

Официр нас посматраше сажалително, и када не престадосмо да плачемо, рече:

,Ваш разговор је песма без речи; разумем га. Знам да нећете говорити о војним тајнама, зато се служите слободно вашим језиком.' И повуче се дискретно у ћошак, седе за сто и поче да преврће неке списе.

Тинка ми причаше.

"Дођох у Беч и овамо да те обиђем. У Бечу је и ујка-Васа са својом породицом. Полицијске власти Осека саветовале су му да се оданде склони."

,Па шта сад намераваш?'

"Да те одавде избавим."

,Кроз ову капију није изашао ниједан од заробљеника.'

,Не сме се седети скрштених руку, а мени не може забранити нико да бринем за тебе. Моља-каћу.'

,А кога да мољакаш?'

Погледах је. Убрисала је сузе и стајала одважно преда мном..."

Тинкина посета, каже Миланковић, омекшала му је срце које је почело да тупи и унела зрачак наде у душу, а у међувремену његова жена обилазила је разна начелства у Бечу, допрла чак до једног аустријског министра, била у предузећу Питела и Браузеветера, а онда се обратила и Милутиновом професору Емануелу Чуберу. Професорова ћерка била је удата за једног аустријског надвојводу па је Чубер искористио "пријатељски круг свог зета",

а Миланковић мисли да је ту имао "извесну улогу" и капетан Чобан, Србин по пореклу, ађутант аустријског министра рата Кробитана. И, у Нежидер је стигло Тинкино писмо да се "време разведрава".

Ни ујка Васа није седео скрштених руку. Ишао је у Пешту мађарском министру грофу Стефану Тиси, кога је, као посланик у мађарском сабору, лично познавао. Убрзо ујка Васа доби обавештење да је "ствар за Дра М., за којег се заузела његова екселенција гроф Тиса, узета у решавање", а неколико дана иза тога доби Тинка решење да јој је молба уважена, а муж пуштен из заточеничког логора да живи у Будимпешти.

Чим је стигао у Пешту, Милутин Миланковић пријавио се главној полицији где му је саопштено да ужива сва грађанска права уз неколико ограничења: не сме се удаљавати из вароши без дозволе власти, а сва писма која прима или шаље морају пролазити кроз цензуру. Сем тога, сваког уторка морао се лично пријављивати полицији, иначе је "слободан у свом кретању и занимању".

Пред католички Божић 1914. године Миланковићи су започели петогодишњи боравак у Пешти, где им се 1915. године родио и син Василије.

"Прво доба нашег боравка у Пешти изгледаше нам, после свега онога што смо пре тога преживели, као накнадно пристигао медени месец, а да је то, заиста, био, приметисмо када Тинка поче да пати од несвестице и разних других симптома благословеног стања..."

Радост родитељства умањивала је усамљеност у туђини, па је Миланковић писао Управи полиције да дозволи Тинкиној сестри Данки да из Швајцарске дође у Пешту, што је она убрзо и дозволила.

Милушин са сином Василијем 1917. *Тодине и з*трада у којој су живели Миланковићи у Будимиешши

Година 1915. била је година тешких искушења и недаћа по Србију, али и по Миланковића. На Аранђеловдан преминула му је мајка у Даљу. Али, година која га је лишила и отаџбине и мајке, како сам каже, ипак му се, пред крај, осмехнула:

"Баш на католичко Бадње вече те године спопадоше Тинку порођајни болови... Идућег дана, око осам сати предвече, дође одлучујући моменат. Лекарка и бабица дођоше у Тинкину собу, а Данку и мене избацише напоље и забранише нам да улазимо. Седосмо на једно канабе ходника у нестрпљивом очекивању, учествујући и нас двоје у порођајним мукама. Одједном чусмо како Тинка завришта, и убрзо иза тога слаби дечји плач. Обли ме

Милушин Миланковић: йрофесор, научник и академик

Беоїрад на разїледници 1938. їодине: Кайей ан-Мишино здање (лево), у йо доба Филозофски факулійей, данас Рекійорай Беоїрадскої универзийейа. У зіради йоред био је смешиен "Нови универзийей", данас Филолошки факулійей, у коме је йрофесор Милуйин Миланковић имао радни кабиней од 1909. до 1955. їодине

зној и приближих се вратима. Била су забрављена. Почех да ослушкујем. Лекарка и бабица разговарале су мађарски. Из њиховог разговора разабрах само реч киш фиу, што значи мушкарац. Срце ми поигра од радости. После неколико тренутака отворише се врата собе, а бабица ми тријумфално, као да је то њена заслуга, саопшти да ми је жена родила сина."

После три месеца у Пешту је допутовао Едо Лукинић са супругом, да крсти Тинкиног и Милутиновог сина. Наденули су му име Василије, по ујка Васи, а крштењу је присуствовао и српски политичар Светозар Прибићевић, који се две и по године, колико је био у Пешти, дружио са Миланковићем. Били су блиски онолико колико је то "разноликост њихових позива и карактера дозвољавала". И Лукинић и Прибићевић били су министри у првој југословенској влади.

Мађари су, за разлику од Аустријанаца, показали поштовање према Милутину Миланковићу, дали су му кабинет у Академији наука и посао у Централној метеоролошкој станици. Користио је универзитетску и градску библиотеку. У пештанском заробљеништву написао је своје капитално дело "Математичке основе космичког зрачења", а када се 15. марта 1919. године "Гизелом" вратио у Београд, истим бродом којим је отишао, донео је и комплетну документацију Српске банке и тако спасао њену имовину у Аустроугарској. Стан у Београду, на велико чудо, затекао је неоштећен, али

не и Тинкине куће у Шапцу. О томе Миланковић пише: "Кад после рата одох у Шабац, затекох ту, некада лепо саграђену кућу у рушевинама. Разрушише је непријатељски меци. Добисмо за њу ратну одштету, а плац и рушевину продадосмо."

Одмах по повратку у Београд, Миланковићи су, да прославе повратак из туђине, у свој стан позвали ујка Васу, који је био посланик народне скупштине, Еду Лукинића, који је био министар поште и телеграфа, и Светозара Прибићевића, министара унутрашњих дела.

"Кум Едо подиже чашу да нам пожели добродошлицу, а Прибићевић, који је седео десно од мене, положи своју леву руку на моје лево раме као да ме загрлио.

"Милутине!', рече, "позивам вас у моју странку да будете народни посланик.'

Пренеразих се од изненађења:

"Jа – посланик? Та нисам створен за то нити бих умео да стекнем мандат.'

"Ми ћемо вам га дати!", рече Прибићевић. "Ево да вас рукоположим." И метну руку на моју главу. Сви присутни ударише у смех.

Обли ме зној под руком свемоћног државника. Осетио сам њен терет.

"Дозволите', рекох, "да испразним чашу да бих се мало прибрао.' И сви остали испразнише чаше, а Едо рече:

,Живео будући даљски посланик!'

Тек после извесног времена узех реч и обратих се Прибићевићу:

"Много вам хвала на вашем поверењу и пријатељском осећању према мени. Но пошао сам другим путем, којим ме воде моје способности или, ако не то, оно моја љубав. Наука је моја законита жена, њој ћу остати веран целог живота.'

,Шта велите ви на ово, кумо?', рече Едо мојој жени.

,Па то ми је изјавио пре но што смо се венчали!', одговори му она.

,И зато', доврших своју изјаву, ,остајем и даље неполитичка личност.'

Тиме се сврши наш разговор о тој теми."

Између два рата Милутин Миланковић бавио се професуром и научним радом. За дописног члана Српске академије наука изабран је 1920. а за редовног 1924. године. Од 1927. године Миланковићи су живели у скромној градској вили подигнутој у тек формираној Професорској колонији, у улици Љубомира Стојановића број 9. Пројекат куће потписали су архитекте Светозар Јовановић, Михаило Радовановић и Петар Крстић, који су почетком 1926. године урадили типизиране пројекте по којима је рађена већина објеката у Професорској колонији.

Кућу је продао Василије Миланковић 1975. године, а данас има два власника. Регистрована је као објекат од посебног значаја и под заштитом је Завода за заштиту споменика културе града Бео-

Кућа у Беоїраду у којој је живео и умро Милушин Миланковић и бор који је у дворишшу засадио научник

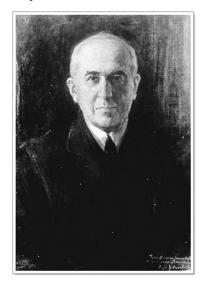
града. Спомен плоча на кућу постављена је 10. октобра 1979. године, а осим плоче на Милутина Миланковића подсећа још једино бор који је научник засадио у дворишту.

Када су немачке окупационе власти, 1941. године, тражиле од професора Београдског универзитета да потпишу Апел српском народу и подрже окупацију, Милутин Миланковић био је један од неколицине професора који је одбио да то учини. Мало је излазио из куће. Седео је у својој соби и писао Кроз царство науке. У друштву великих оснивача науке провео је три године, а све невоље тог времена Милутин и Тинка не би могли савладати да се о њима није бринуо предузимљиви син, а време оскудице преживели су "продавајући још

сувишни намештај, Тинкин клавир и њене адиђаре".

Београд је ослобођен 20. октобра 1944. године. Исти дан, предвече, Милутин Миланковић пошао је да види шта је са Универзитетом.

"На путу онамо наиђох свугде на трагове борбе, но већина зграда остала је неоштећена, јер су их ослободиоци штедели колико год је то било могућно.

Поршреш
Милушина Миланковића
(Паја Јовановић, 1943)
који је њетов син Василије
врашио из Аусшралије
и йоклонио
Срйској академији наука
и умешности

У том неоштећеном стању затекох и стару зграду Универзитета. Но кад крочих пред нову зграду, застадох запањен. Од ње остадоше само голи зидови. Један од наших служитеља исприча ми да су Немци, пре но што су се повукли из те зграде, запалили своје залихе смештене у подруму и приземљу. Одатле се ватра раширила по целој згради, уништила целокупан намештај и зградине дрвене таванице. Изгореше све библиотеке, па и она нашег Математичког института и библиотека Бране Петронијевића. Сва дела, часописи и расправе што смо их у току година онде прикупили, ризница свих мојих знања, све то изгоре до последњег листића.

Сузе ми ударише на очи. Ојађен ступих у зграду, међу њене чађаве голе зидове, и стадох на пепео који је покривао патос, а још се пушио. Дигох очи увис и видех вечерње небо зарумењено интензивним црвенилом.

Осетих да сам ступио на праг Новог доба."

По ослобођењу, у новом добу, Суд части Београдског универзитета, процењујући подобност Милутина Миланковића за нови поредак, донео је карактеристику у којој се признаје да се Миланковић истакао као одличан стручњак и научник, али је "врло стар и о неком његовом личном развоју нема ни говора... по политичкој оријентацији припада познатој математичкој клики... марксизам-лењинизам уопште не познаје нити показује какав интерес. Сматрамо да је наш политички непријатељ и да ће као такав умрети. Може се искористити као наставник и научник". Требало је да прође скоро пола века да се истина о величини научног дела Милутина Миланковића пробије кроз мрак карактеристике. И није само скрајнут он, већ и његов једини син Василије, дипломирани правник, са знањем немачког и француског језика, који је радио у Министарству иностраних послова. Како сам Миланковић пише у Успоменама, "у

новим приликама персонал тога надлештва био је расформиран". Василије је 1944. нашао нови посао у Техничкој радионици корпуса Народне одбране, где је био административни руководилац столарске радионице. Почетком 1945. године је из "непознатих разлога" остао без посла. Док је узалудно тражио посао, Василије се оженио Вером Лужанин, која је била апсолвирала на Филозофском факултету енглески језик. Напустили су Београд и емигрирали у Аустралију.

Хрисшина и Милушин 1950. їодине

Октобра 1956. године Миланковић, под насловом "Старост и њене невоље", пише и о свом сину, али обазриво. Каже да у Мелбурну живе у својој кући и у добрим материјалним приликама, али далеко од Тинке и њега. Одласком деце, констатује уморни Милутин, дом је опустео. Његови унуци, Никола и Марина, рођени су у далеком свету,

а у Аустралији данас живе и његове праунуке, три Николине ћерке: Стефани, Елен и Лили. Марина нема деце.

Слева на десно: Марина Миланковић, унука Милушина Миланковића, іувернер Народне банке Србије Дејан Шошкић, и Елена Миланковић, йраунука Милушина Миланковића, 2012. іодине у Беоїраду

Василије Миланковић умро је 2003. године у Аустралији. Објавио је на енглеском језику биографску књигу "Мој отац, Милутин Миланковић". Почетком 2012. године, на позив гувернера Народне банке Србије, Дејана Шошкића, а поводом пуштања у оптицај новчанице од 2000 динара са ликом Милутина Миланковића, у Београду су боравиле унука и праунука Милутина Миланковића, Марина и Елена, којима је уручен узорак нове новчанице.

Крајем 2012. їодине у Беоїраду је Никола Миланковић Удружењу "Милушин Миланковић" уручио CD са йрейиском свої оца Василија и деде Милушина

Необичан живот имала је и родна кућа Милутина Миланковића. Према ономе што је записано, Миланковића кућа била је најстарија грађевина у Даљу и околини. Најстарији део куће изграђен је средином 18. века, а поједини делови дозиђивани су и презиђивани у 19. веку. Кућу је тридесетих година 19. века купио Милутинов деда, а наследио Милутинов отац. Свој дефинитивни изглед кући је дао Милан Миланковић око 1870. године, а када су се 1879. родили Милутин и Милена, изграђен је баштенски павиљон и посађена два бора. Након близанаца, рођено је још петоро деце, али годинама после, дом се "обурвавао, а гробница дозиђивала".

Прве поправке на кући Милутин је радио 1920. године, али је ретко долазио. У свој дом, кућу Миланковића претворили су 1941. године даљски фолксдојчери – Немачка народна група, која је сачувала сав намештај, смештен у једну собу и

Родна кућа Милушина Миланковића йоїлед из дворишша

држан под кључем. Али, када су се 1945. Немци повукли, кућа је опустошена. Од намештаја није остало ништа, од библиотеке и архива ни листић, а разграбљене су биле чак и греде са крова. Исте године у кући су једно време били смештени немачки заробљеници, а затим се у њу уселила тракторска станица "Божидар Масларић". Баштенски павиљон збрисан је са лица земље да би се тракторима омогућио улаз, а 1950. године у Миланковића кућу уселила се Народна милиција која је извршила "низ грађевинских захвата мењајући изглед куће и прилагођавајући га својим и народним потребама". Када је на питање о статусу куће Миланковићу одговорено да нема права на повратак куће "јер је исту кућу дозволом власника уживао Културбунд", њега је образложење огорчило, с обзиром да Немци нису ни од кога тражили дозволе за своје поступке у окупираним областима, и то је рекао свом бившем ђаку Божидару Масларићу, потпредседнику владе Хрватске. На његову интервенцију признато је Милутину, његовом брату Богдану и сестри Види власништво над домом, а Народни одбор среза Осијек откупио га је од њих 1954. године за 650 хиљада динара. На кућу је постављена плоча да се ту родио Милутин Миланковић.

О стогодишњици Миланковићевог рођења 1979. Регионални завод за заштиту споменика културе Осијек прогласио је кућу непокретним спомеником културе, а академије наука, југословенска и српска, донеле су одлуку о обнови куће. Народна милиција иселила се 1980. године, а кућа постала уточиште бескућника и паса луталица. У предвечерје рата обустављене су све активности око обнове куће. Од 1991. до 1995. године кућа је служила као складиште горива и магацин оружја. До 2004. у њој нико није живео и постала је опасна по живот чак и пролазника. Наредне, 2005. године, постигнут је начелни договор представника српске и хрватске владе о обнови куће. Грађевински радови трајали су 2006. и 2007. године, 2008. је уређена унутрашьост куће и парковне целине, а 2009. довршен највећи део сталне поставке изложбе. Те године обележена је 130. годишњица рођења Милутина Миланковића и основан Културни и научни центар "Милутин Миланковић", са седиштем у његовој родној кући у Даљу.

Милутин Миланковић желео је да проведе старост и умре у својој родној кући, али му то залагањем ондашњих власти није омогућено. Умро је у Београду и сахрањен на Новом гробљу одакле је, 13. маја 1966. године, на иницијативу сестре Милене, пренет у породичну гробницу Миланковића у Даљу. На споменику у Београду уклесано је пет имена: Милутин, Тинка и Василије Миланковић, Иванка Белосавић Матејић и др Слободан Матејић, ћерка и зет Тинкине полусестре Данке.

Када се 1954. године Милутин Миланковић опраштао са родном кућом, посетио је и гробове своје родбине. Последњи пут.

"Три камена споменика и две камене плоче обележавају их. На њима су уклесана имена свих тих покојника. Али те гробове нико више не обилази. Прекрилиће их коров, а те стубове и плоче разориће време или људска рука. Но и онда када се то буде догодило, успомена на све те покојнике тињаће у мојим списима као кандилце које се не гаси."

у Миланковићевим списима остала је и прича о стиховима Јована Јовановића Змаја, уклесаним на очев споменик, а који је у Бечу наручила Милутинова мајка. На споменику је израђен лик по фотографији, али како бечки каменоресци нису знали ћирилицу, остављено је да натпис изради неки осјечки каменорезац, када споменик буде постављен на своје место. Међутим, тада се показало да је простор остављен за натпис био већи

него што је потребно, што је Милутинову мајку уплашило као неко злослутно предсказање, па је ујка Васа написао писмо Змај Јовану Јовановићу, са којим су Миланковићи били у пријатељству, и замолио га за неколико стихова. Змај се радо одазвао тој жељи и послао стихове:

Стан', путниче, стан', човече, Да му души даш Један оченаш! Стан', путниче стан', Србине, Спомену му дај Један уздисај! А молитва с уздисаји Нек се здружује. Ко је многим био много, За род дел'о све што је мог'о – То заслужује.

Ови стихови данас трепере над свим Миланковићима у породичној гробници, а над путником кроз васиону можда би најбоље пристајале речи које је сам написао у телеграму Николи Тесли за 75. рођендан:

"... Никли сте али далеко израсли из наше средине. Ви сте наш понос и небески знак који ће наш народ, увенчан бојном славом, достојно понети и заставу мисли коју сте ви развили у светлости дана и високо је издигли..."

И сам високо израстао изнад наше средине, Милутин Миланковић дуго је био цењенији у свету. Али, како време протиче његова заоставштина постаје све актуелнија, а он све поштованији као један од највећих српских научника.

Гробница Миланковића на Новом їробљу у Беоїраду їде йочива Тинка

Гробница Миланковића на *ūравославном іробљу* у Даљу *īge ūочива Милу*шин

Скроман и једноставан човек који је упирао поглед ка небеском своду и размишљао о његовим

звездама, није бринуо о томе како се стичу паре већ како се стичу знања:

"Мене чудном снагом бесконачност привлачи и желим да дограбим целу васиону и да светлост њену распрострем, те да осветли сваки кутак. Каткад, на крилима своје уобразиље, предузимао сам далека путовања у бескрајну васиону или у древну прошлост да бих својим рођеним очима сагледао изблиза оно што је наука опазила издалека."

Тинкини Топузовићи из Шапца

Фамилија Топузовић родом је из Предворице, малог села у општини Шабац које је према попису 2011. године имало 413 становника, а међу три најстарије мале и данас је мала Топузовића.

У белешкама академика Војислава С. Радовановића, које је он начинио приликом теренских проучавања у насељима Шабачке Посавине и Поцерине током 1947, 1948. и 1949. године, а прикупљање грађе о пореклу становништва означио као "испитивања у народу", за Предворицу пише да се дели на пет мала, а прва је Топузовића, која је "сасвим издвојена – на површини изнад леве стране потока Обршање – близу џаде". Радовановић још бележи да се испод извора Стражијевца налазила Топузовача воденица коју су подигли Стева и Ђока из Шапца, а за саму фамилију Топузовића каже да има 13 кућа које славе Светог Луку и да су "од једног стуба сви". Говорило се да су од Ужица, а за Стеву и Ђоку се причало да су отишли у Шабац да служе, терали стоку за Пешту, радили и скупили "све док нису стекли свој џелеп да терају. Други

причали да су убили неке Турке и стекли тако дукате". Међутим, у писаној историји града (Шабац у прошлости I – IV), Топузовићи се помињу као познати шабачки трговци који су у Шапцу живели од Првог српског устанка, а у попису житеља и њихове имовине у Шапцу 1862. године, домаћинство Топузовића је пописано под редним бројем 2, одмах иза Куртовића:

"Стеван М. Топузовић, трговац, стар 42, жена Перка стара 27 година, син Мијаило 7, кћи Катарина 9, кћи Јованка 5, кћи Милева 3 године, браћа: Ђока 39 година, Тома 18 године, сна Христина 26 година, синовци: Милош 7 година, Сима 2 године, Авакум Тешић, шегрт — сироче 15 година.

- Имање: 2 куће у Шапцу и 2 плаца празна и у атару шабачком до 10 ланаца земље ораће – све у вредности 1.690 дуката цесарских; у Срезу посаво-тамнавском Окр. шабачком у селу Предворици до 160 ланаца земље разне и 1 воденица на реки Добрави у вредности 1.800 дуката цесарских. - Месечни приход од трговине лончарске и гвожђарске и од шпекулативне радње са цигљаном 128 талира – По имању спада у VII класу, по приходу у VII класу."

У књизи "Подринци за незаборав" објављен је текст о Стевану Топузовићу, кога је у ред Подринаца за незаборав сврстао податак да је био први шабачки књижар:

"Подаци за потпунију биографију Стевана Топузовића нису остављени у књигама, али је остао запис да је отворио прву књижару у Шапцу, шездесетих година 19. века. Била је то радња мешовите робе у којој су могле да се купе и књиге, школски прибор и канцеларијски материјал.

Сшеван Тойузовић, сшарији браш Тинкиної деде Ђорђа

(из ӣородичне архиве Марине Миланковић)

У то време све књижаре у Србији биле су власништво трговаца мешовитом робом, а Стеван је сиромашну децу жељну знања награђивао бесплатном књигом или ђачким прибором."

Према читуљи у "Малим новинама", Стеван Топузовић умро је 26. децембра 1889. године. Имао је 70 година, а од велике фамилије надживела га је ћерка Јованка, сестре Љуба и Сока и синовац Сима.

Стеван Топузовић остао је упамћен у Шапцу и по необичном легату. Према завештању, из прихода његовог имања у Шапцу, сваке године издвајало се по сто дуката за две најсиромашније девојке као мираз приликом удаје. Девојке је бирао одбор шабачке општине, а жеља Стевана Топузовића по-

штовала се до 1914. године, када је у рату уништена кућа Топузовића на Великој пијаци, из чијег се прихода исплаћивао легат.

Центром Шапца доминира Крсмановића кућа, изграђена 1891. године, како је забележено на прочељу. Њу је као део мираза у породицу Крсмановић донела Тинкина тетка Јованка, ћерка Стевана Топузовића. Зграда је значајна не само као културночисторијски споменик, већ и као вредан објекат српске архитектуре, изграђен у последњој деценији 19. века.

Крсмановића кућа

Кућа Крсмановића изведена је по плановима чувеног архитекте Јована Илкића, у духу академизма, и до Првог светског рата, када је знатно оштећена, имала је богате украсе на фасади. На самом углу била је постављена велика ренесансна

купола са две седеће фигуре крилатих божанстава, а по симсу зграде биле су постављене стојеће фигуре.

Тинкини деда и баба: Ђорђе и Хрисшина Тойузовић (из йородичне архиве Марине Миланковић)

Торђе Топузовић (1823-1886) био је богати шабачки трговац, председник шабачке општине 1864. године, кога је кнез Михаило Обреновић, 15. августа 1864. поставио за потпредседника Народне скупштине, а за време владе кнеза Милана председавао је редовним сазивом Народне скупштине (8. новембар 1874 - 13. март 1875) и Великом народном скупштином од 14. до 16. фебруара 1877. године у Београду. Приликом боравка у Шапцу 1882. године, Милан Обреновић, тада краљ Србије, одликовао је Ђорђа Топузовића Таковским крстом ІІІ степена. Његова жена Христина Топузовић рођена је 1836. године, а датум смрти није познат.

Своје име оставила је унуци Христини – Тинки, удатој Миланковић.

Тинкини родишељи: Милош (1857-1883) и Милева (1866-1911) Тойузовић (из йородичне архиве Марине Миланковић)

Према подацима које је забележио Милутин Миланковић у својим сећањима, Милош Топузовић рођен је 1857. године, а према попису становништва Шапца из 1862. године, Милош је био две године старији. О њему још пише да се 1882. оженио ћерком београдског увозника и велетрговца Јеврема Јовановића, којој је онда било 16 година, а умро 1883. године.

На Топузовиће, који су изумрли до последњег мушког изданка, у Шапцу више ништа не подсећа. Некадашње Топузовића сокаче 1926. године постало је Чехословачка улица, у част Ордена лава

Чехословачке Републике којим је одликован Шабац, а данас је то улица Лазе К. Лазаревића.

Милева Топузовић била је трудна три месеца када је остала удовица. Њена и Милошева ћерка Христина рођена је око поноћи између 12. и 13. марта 1884. године у Шапцу, а деда Ђорђе је својој Тинки, како је звао унуку, заоставштином од две куће и сто хиљада динара у злату обезбедио живот у благостању. То је помогло и њеној мајци Милеви када ни у другом браку није нашла срећу.

Гробница Тойузовића на Доњошорском гробљу у Шайцу: На сйоменику је уклесано да је шо "Фамилијарна Гробница Браће М. Тойузовића 1878. год. " а на йосшаменшу да су йренеши 12. маја 1936. године. Тойузовићи су, као и већина шабачких йородица из 19. века йочивали на Сшаром гробљу које се налазило йреко йуша Градског йарка

Тинкини Јовановићи из Београда

У Београду, у породици Јелисавете и Јеврема Јовановића, велетрговца дуваном пореклом из Урошевца, рођена је Тинкина мајка Милева 1866. године, а њен млађи брат, Тинкин ујак Јован, четири године касније. Мајка им је умрла 1873, а отац 1879. године.

Лепа Милева удала се за Шапчанина Милоша Топузовића, а Јован је после завршене основне школе у Вршцу, где га је отац са сестром послао после мајчине смрти, уписао Српску православну велику гимназију у Новом Саду. Након матуре уписао се на студије медицине у Бечу. Дипломирао је 1893. године, а онда специјализирао гинекологију и акушерство код чувеног бечког професора Ф. Шауте. Године 1894. оженио се Милом, ћерком Јосифа Јосифовића, богатог трговца платном и рубљем, пореклом из Црепаје у Банату, а наредне, 1895. године, родио им се син Војислав и породица се преселила у Београд.

Тинкин ујак, др Јован J. Јовановић, уписао се у историју српске медицине као други гинеколог

специјалиста у Србији. Први је био др Никола Хаџи Николић који је 1886. специјализирао у Берлину. Њега је на месту шефа Одељења за порођаје и женске болести Опште државне болнице у Београду заменио др Јован Ј. Јовановић у мају 1896. године. Ова промена довела је до огорчене борбе два водећа гинеколога у Србији која је трајала готово две деценије.

Др Јован Ј. Јовановић, ујак Тинке Миланковић (Музеј срйске медицине)

Залагањем др Јовановића, 1899. у Београду је основана Бабичка школа, прва у Србији, а годину дана касније др Јовановић објавио је први српски бабички уџбеник. Као лични гинеколог краљице Драге Обреновић успео је да се 1902. године подигне "Женска болница краљице Драге" на Врачару, где је била премештена и Бабичка школа, којима је био и шеф и директор.

Доктор Јован Ј. Јовановић објављивао је запажене стручне радове у Српском архиву за целокуп-

но лекарство, а 1904. године био је један од главних иницијатора за одржавање Првог конгреса српских лекара и природњака, првог научног скупа у обновљеној Србији. Те године је на иницијативу др Јована Јовановића, прве српске лекарке др Драге Љочић и велике добротворке Саре Карамарковић, основано Материнско удружење, са задатком да смањи смртност одојчади и збрину одбачена деца. Доктор Јовановић иницирао је 1910. године и оснивање друштва "Српска мајка" за помоћ сиромашним мајкама. Друштво је основано 1911. године, а затим и фонд којим је изграђена зграда тог удружења. Када је 1919. године друштво обновило рад, отворило је први Диспанзер за мајку и дете у Србији.

Болница за женске на сшарој разіледници Беоірада

Др Јовановић превремено је пензионисан 1910. године због афере у којој је био лажно оклеветан

за наводну злоупотребу положаја ради материјалне користи, па иако је доказано да је био невин, на дужност се није вратио. Гинеколошко-акушерско одељење и Бабичку школу од 1910. до 1912. године водио је Никола Хаџи-Николић.

У балканским ратовима др Јовановић учествовао је као резервни санитетски мајор, а у Првом светском рату, приликом повлачења према Албанији био је заробљен у Подгорици 1916. године. Међутим, како је од раније био теже оболео, пуштен је из заробљеништва и вратио се у Београд где је радио као приватни гинеколог-акушер. Др Никола Хаџи-Николић, који је у Првом светском рату био хирург у више ратних болница, умро је од пегавог тифуса у родном Пожаревцу 1915. године.

Када је 1920. године поново прорадило Гинеколошко-акушерско одељење др Јовановић именован је за шефа, а 1923. и за управника Школе за бабице. Његова кандидатура за председника Српског лекарског друштва и првог професора гинекологије и акушерства на новооснованом Медицинском факултету у Београду није прихваћена и поново је започела кампања против њега.

Током 1921. године, др Јовановић је подигао зграду за свој велики приватни санаторијум, у којој је био и његов стан. Данас је то хотел "Ексцелзиор".

Већ нарушеног здравља, др Јован Ј. Јовановић напрасно је преминуо 16. јула 1923. године. Сахрањен је на Новом гробљу у Београду.

Хошел "Ексцелзиор" који је зайочео своју исшорију као Санашоријум "Јовановић" 1921. іодине, йројекшовали су аусшријски архишекши Емил Хойе и Ошо Шеншал, а ірађен је у сшилу арш декоа

У књизи Успомена, Милутин Миланковић бележи један занимљив разговор са др Јовановићем:

"Тако се у току ратова наше имовно стање из основа изменило, а редовни приходи били недовољни за безбрижан и удобан живот какав смо дотле водили, а какав је захтевао и неометан научни рад. Било је тренутака, а особито онда када је болест долазила у кућу, када сам, у новчаним неприликама, помишљао да напустим свој научнички позив и вратим се инжињерском, за који је у новој држави било широког поља и богатог приноса. Тинкин ујак, доктор Јоца, који је познавао наше тегобе, затече ме једног дана у мојој професорској соби на Универзитету. Он је био богат човек, имао, поред своје широке клијентеле, велико имање у Гроцкој

и у Београду. Погледа ме доброћудним сажалителним погледом:

Бавиш се, - рече, - климом планета, а тај посао не доноси ти ни пребијене паре. А сви остали инжињери Београда млате милионе!

То што они раде, - одговорим му, - може радити сваки осредњи техничар, а ово што ја стварам, само ја!

Јоца ме погледа забезекнут. Прочитах његову мисао: Ко је од нас двојице луд – Милутин или ја?

Две године после тога умре сиромах Јоца, а његово имање, којим је могла да управља само његова силна енергија, пропаде у рукама његових наследника. А што ја, нереална сањалица, стекох у науци остаће и иза гроба."

Милушин Миланковић *товори* 1952. *тодине* уживо у йро*траму* Радио Бео*трада* о Сунчевом сисшему. Пеш *тодина* касније зайочело је космичко доба лансирањем С*т*ушњика -1

Доктор Коста Динић

Млада шабачка удовица Милева Топузовић удала се 1888. године за др Константина – Косту Динића, а 1891. родила је још једну ћерку, Даницу – Данку. Пре Милеве, Коста је упознао шабачки суд.

Коста Динић рођен је 1854. године у Брусници код Горњег Милановца, у породици Јелисавете и Стевана Динића. Његов отац био је правник и карађорђевац, па је своје политичке погледе пренео и на сина. Породица је од 1866. живела у Београду где је Коста завршио Прву мушку гимназију и 1871. уписао правне науке на Великој школи. Три године касније у Шапцу му је суђено за учешће у Алавантићевој завери.

Шабачки адвокат и публициста Јован Алавантић-Милинковић, који је припадао најрадикалнијој струји у Србији, половином 1874. године купио је штампарију и намеравао да покрене опозициони лист "Народне новине", а за уредника је поставио Димитрија Миту Ценића. Када је суд одбио да им изда дозволу, Алавантић и Ценић су се у Београду жалили, а по повратку у Шабац чекао

их је затвор. Оптужени су за организовање завере против владара.

Коста Динић био је у Крагујевцу, на породичном весељу, када су га ухапсили и спровели у Шабац као окривљеног за учешће у Алавантићевој афери. По мишљењу Слободана Јовановића, Алавантићеву аферу спаковао је шабачки начелник Панта Луњевица, велики династијаш и либерал. Ректору Велике школе у Београду, из шабачког начелства упућен је 10. октобра 1874. године телеграм у коме га обавештавају да је ђак Коста Динић притворен због злочинства и траже уверење о његовом владању. Ректор им је одговорио да се правник треће године Коста Динић, као ђак Велике школе владао добро.

Суђење у Шапцу трајало је од 13. до 19. фебруара, када су им прочитане пресуде. Јован Алавантић - Милинковић осуђен је на десет година заточења, Мита Ценић на осам година робије у тешким оковима, главни сведок "Решетар" на пет и по година у лаким оковима, а Коста Динић на три године полицијског надзора. Пошто му је вероватно било забрањено даље студирање, Коста је прешао у Земун, где га је затекао глас о босанско-херцеговачком устанку против Турака 1875. године и он се прикључио устаницима у Невесињу. Учествујући у устанку упознао се са кнезом Петром Карађорђевићем који је ратовао под именом Петар Мркоњић.

У јесен 1878. Коста Динић одлази у Париз, где о трошку свога оца уписује медицину. Две године касније за њега је потписана амнестија па је цео распуст провео у Београду код родитеља, а 1885. године на сахрани Виктора Игоа носио је венац Србије. Студије медицине завршио је 1888, исте године оженио се Милевом Јовановић-Топузовић и постављен за среског лекара у Пироту. Наредне године изабран је, као члан Радикалне странке, за посланика Пиротског округа, а 1890. премештен у Смедеревску Паланку. Милева је вероватно живела у Шапцу, што наговештава и телеграм који је Коста, који је и даље остао квалификовани посланик за пиротски округ, послао у фебруару 1891. године из Шапца Друштву за производњу и промет пиротских ћилима и домаћих вунених тканина.

У Смедеревској Паланци Коста је остао до 1893. године када је одлуком Министарства унутрашњих дела премештен за лекара Среза јадарског Округа подринског. Доктор Динић је ову одлуку одбио и отишао у Београд, где је постављен на дужност општинског лекара за град Београд. У октобру исте године, са Михаилом Чебинцем путује у Беч у посету кнезу Петру Карађорђевићу, а када је у мају наредне године ухапшен Чебинац, пронео се глас да је откривена завера против краља Александра Обреновића и да је ухваћен агент Карађорђевића. Почела су хапшења познатих припадника Радикалне странке, међу којима је био и Динић. Истрага је трајала седам месеци, а судски процес за велеиздају пред Првостепеним судом у Београду почео је 28. новембра 1894. године. Пресуда је изречена

31. децембра и сви су проглашени кривим "за дело велеиздајничког предузећа". Седам оптужених добило је по три године затвора, а Чебинац две.

Повратак краљице Наталије у Србију априла 1895. године донело је промену става краља Александра према радикалима па је, 26. јуна 1895. године, помиловао осуђене у Чебинчевој афери. Коста Динић поднео је молбу за лекара среза космајског, а када је одбијен, напустио је Србију и отишао у Женеву где је радио као приватни лекар кнеза Петра Карађорђевића.

Милутин Миланковић пише да је Тинка већ у раној младости имала доста брига и одговорности, јер јој очух није много бринуо о породици, која је живела од Тинкиних прихода, а њихов син Василије у личним мемоарима записао је да се његова мајка времена проведеног у Смедеревској Паланци, где је њен очух радио, сећала као најлепшег из њене младости.

Док је Коста Динић боравио у Швајцарској, белгијска влада расписала је конкурс за лекара Друштва железнице у Конгу са роком службе од три године. Динић се пријавио и указом белгијског краља Леополда II, 1. децембра 1896. примљен за лекара II класе за рад у Конгу. У белгијској луци Анверс укрцао се на брод 6. децембра 1896. године и после 25 дана пловидбе стигао у Бому, тадашњу престоницу Конга, где је привремено преузео управу над урођеничком болницом. Почетком наредне године постављен је за лекара округа Катаракта

са седиштем у Тумби, а у оскудици људи од закона Коста Динић постављен је и за заменика судије тог дистрикта. У јуну исте године, краљ Леополд II шаље писмо др Динићу и захваљује на труду и пожртвовању које улаже на продору цивилизације у тој далекој земљи. Тако је Тинкин очух, први наш лекар на тлу Африке, дошао тамо две деценије пре него што је легендарни "лекар из џунгле" др Алберт Швајцер пошао у своју мисионарску улогу на "црни континент".

Др Косша Динић са ћерком Данком

На шестомесечни одмор др Коста Динић дошао је у Европу 1899. а почетком 1900. године поново одлази у Конго. За време његовог боравка у Африци, породица је била у Србији, а у односима између њега и супруге Милеве дошло је до захлађења и она се са ћеркама 1898. одселила у Женеву. За време одмора у Европи, Коста и Милева су се помирили и она је кренула са њим у Конго, али ненавикнута на климу, убрзо се морала вратити. Тада је, вероватно, дошло до коначног разлаза.

По доласку у Београд, 9. августа 1903. године, др Коста Динић постављен је за физикуса округа београдског и личног лекара краља Петра I Карађорђевића, који га је 8. септембра 1904. године одликовао орденом Карађорђеве звезде четвртог степена за посебне заслуге за домовину. Три године касније, начетог здравља нездравом климом Конга, није успео да преболи упалу плућа. Преминуо је 18. јануара 1907. године и сахрањен на Новом гробљу у Београду, у гробници коју је за њега купио краљ Петар. Имао је 53 године, а у читуљи коју је у "Политици" објавила његова мајка, међу ожалошћенима није било његове жене Милеве.

После смрти др Косте Динића, краљ Петар је давао стипендију његовој ћерки Данки, којој је то био једини приход за живот и школовање. Када је крајем 1909. краљ одлучио да укине стипендију, Данка му се обратила једним дирљивим писмом у коме га је подсетила на заслуге њеног оца. Тражила је да настави са давањем помоћи, што је краљ и прихватио.

О животу др Динића у Африци сведоче његова бројна писма писана за српску јавност и објављена у "Искри", као и кореспонденција са пријатељима, посебно кнезом Петром Карађорђевићем коме је, према неким подацима, из Конга упутио 65 писама. За време боравка у Конгу, др Динић је

прикупљао уметничке и занатске предмете, као и оружје домородаца које је донео у Србију. Колекцију предмета из Африке др Коста Динић сместио је у једну собу своје куће у Његошевој улици број 18, а исто толика колекција красила је једну собу у двору до 1915. године. У току Првог светског рата на кућу др Динића пала је бомба, а инвентар куће је опљачкан. Сачувано је само 30 предмета и толико фотографија из Африке, које данас чува породица Белосавић.

Војни музеј има 11 предмета пореклом из Конга, које је 1935. године поклонио генерал Душан Стефановић. Пошто генерал Стефановић никада није био у Конгу, највероватније је те предмете добио од др Динића.

По повратку у домовину, др Динић је поклонио збирку лептирова др Боти Поповићу, кнезу Павлу и још једном свом познанику. Доктор Поповић је, пре Првог светског рата, збирку поклонио Етнографском музеју, али се данас не зна где се она налази.

Женски родослов

Милева Јовановић имала је шеснаест година када се 1882. године удала за Милоша Топузовића. Муж јој је умро после само годину дана брака, а њена ћерка Христина Тинка Топузовић рођена је у Шапцу као посмрче 1884. године. После четири године одлучила је да се поново уда. Брак са др Костом Динићем био је заједница само на почетку, док је Динић службовао у Пироту и Смедеревској Паланци, где им се родила ћерка Даница 25. августа 1891. године. Карађорђевац по политичким погледима, Србију је напустио 1895. године и од тада је Милева поново низала разочарења и болове "женске судбине".

У својим писмима из Конга, Коста Динић пише помало иронично о својој "љубазној супрузи" и отворено говори о "црним супругама", робињама којима се "баца у наручје". Каже да су Милева и он прекинули сваку кореспонденцију још 1897. године, док са много топлине и љубави пише о својој ћерки која лепо учи, али га брине што је "она право француско дете и заборавља српски језик".

Боравећи у Женеви Данка је празнике проводила у дому Карађорђевића па се кнез Петар досетио како да побољша њен српски. Почетком 1903. године Данка пише оцу да се дивно провела са Павлом за време Божићних празника и да је сваки дан од кнеза добијала по пет франака за превођење.

Милева са ћерком Тинком 1894. īoguне

(из йородичне архиве Марине Миланковић)

За време одмора у Европи 1900. године, Милева и Коста су се помирили и, у жељи да спасе брак, она је са њим кренула у Конго када је други пут пошао у Африку. У писму кнезу од 28. новембра 1900. године, Коста Динић оставља и овакав запис:

"Што се тиче моје жене, она се наравно одмах разболела (као што сам уосталом и предвиђао) и да не би овде кости оставила, ја сам се сажалио на њу као мајку и вратио је натраг. Села је на лађу врло слаба и бог зна шта је са њом било. Очекујем

с нестрпљењем да ми неко јави, је ли и како је тамо стигла. Она је имала грознице афричке са непрестаним бљувањем. Имала је до 20 грозница и за то време није ништа јела. Да ми се не би пребацило да сам хтео да је овде уморим, ја сам је у критичном моменту експедирао. Она је одавде отпутовала француском лађом ,Ville de Mavanhao de Messageries Movitimmes' у недељу 18. ов. месеца. Ја сам је до тамо допратио и ручао са њом на лађи. Препустио сам је лекару лађе кога сам познавао од пре 2 године и једном мом познанику инжињеру који је био у овој железничкој служби. Он ће стићи у Анверс око 20. децембра и биће у Женеви после 2 дана. Да ли је здраво стигла, то ћу дознати тек јануара идуће године! Као што видите моја друга афричка авантура. Е да ли ће дати Бог да се весело сврши? Видећемо."

За живот без мушке љубави, Милева је тражила утеху у нади да ће њене лепе, на западу образоване и лепо васпитане ћерке имати лагоднији, отменији и достојанственији живот. И да ће бити, пре свега и изнад свега, вољене. Умрла је 1911. у 45. години. Колико је у том кратком веку било праве радости, а колико разочарења и самоће, тајна је била само њена.

После Милевине смрти сестре су продале породичну кућу и уселиле се у нов петособан стан у улици Ђуре Даничића 10, одакле се Христина удала за Милутина Миланковића. У тај стан Милутин

Тинка Тойузовић 1900, 1904. и 1913. їодине (из йородичне архиве Марине Миланковић)

је први пут дошао на крсну славу госпођице Топузовић, Светог Луку:

"... Тако се, у пратњи Станоја и Олге, појавих у стану госпођице Топузовић у новој згради мога друга инжењера Пере Путника, уређеној на најмодернији начин и снабдевеној, што је онда био новитет, централним грејањем.

У таквом удобно уређеном стану становала је Тинка са својом сестром Данком. До тога дана живеле су повучено због жалости за мајком, а том крсном славом ступише опет у шире београдско друштво. Затекосмо код њих одабране посетиоце. Упознадох се са њиховим ујаком доктором Јоцом Јовановићем. Био је бечки ђак и асистент професора Шауте а оженио се бечком Српкињом из породице Јосифовића. Са њиме сам се брзо спријатељио. Средина у коју сам, том приликом, ушао разликовала се, својом западњачком цртом, од

Тинка Миланковић у Женеви нейознаше їодине и йоршреш из 1935.

патријархалних средина других београдских породица. Унутрашњост и намештај стана, ношња и понашање младих домаћица, од којих је Тинка била црнојка, а Данка плавојка, појачавали су тај утисак.

Утоме друштву задржах се поред Станоја и Олге дуже но што сам намеравао, па чак и онда када се скоро сви гости разиђоше. Тада, у том ужем кругу, замолисмо обе сестре да приђу клавиру. Тинка поче да пева, а Данка да је прати на клавиру. Био сам, уистину, очаран. Када, напослетку, пођосмо кући, признадох Олги да је њен извештај о одличном васпитању и музикалности наших домаћица и лепоти Тинкиног гласа био тачан..."

После венчања, 1914. године, Милутин се преселио у Тинкин стан. Данки су оставили слободан

Тинка са сином и сестром Данком 1918. у Будимйешти

У Беоїраду 1928. їодине: Тинка и Василије (из йородичне архиве Марине Миланковић)

избор да живи са њима у заједници или са својом родбином. Уосталом, мислили су, и она ће се лепа и мила врло брзо удомити. Договорили су се да на свадбено путовање прво пођу у Даљ, онда у Беч, а затим у Женеву. Планирали су да Данка пре њих пође у Швајцарску, у један девојачки институт у близини Луцерна, где је некад била на студијама, да онде проведе школски распуст, а онда да се сви троје врате у Београд. Али, почео је Први светски рат и пореметио све планове. Тек удата Тинка спасавала је мужа из логора, бринула о сестри коју је из Швајцарске довела у Мађарску, стварала дом у избеглиштву и родила сина Василија.

Тинка Миланковић била је веома блиска са својом полусестром Данком Динић, која се 28. августа 1922. године у Београду удала за др Николу Белосавића (1890-1954). Данка и Никола имали су ћерку Иванку (1923-2001), која је била професорка клавира у Музичкој школи "Станковић" у Београду, и сина Слободана (1927-2002), који је био лекар-уролог на Уролошкој клиници у Београду.

Данка је умрла 4. фебруара 1939. године у Београду и сахрањена на Новом гробљу. Успомену на њу данас чувају унуци Никола (1963) и Павле (1967) Белосавић, и праунук Константин – Коста Белосавић, рођен 2000. године.

Живот од писма до писма

У другој књизи "Успомена", Милутин Миланковић пише о свом сину, али о највећој срећи и највећој тузи говори најмање. Каже да му је душа изгубила ведрину, полет и самопоуздање, а један од разлога је и одлазак сина у емиграцију коју он прекрива изразима "неуспех да нађу запослење" и "авантуристички романтизам младости". Две године пре смрти, у опустелом дому бележи:

"Мој син Василије био је красно дете, а кад је одрастао у њему се уз добру памет придружила енергија и предузимљивост. Био је, у том погледу, сличан моме поочиму ујка-Васи по којем је и добио своје име. Са лакоћом и успехом је завршио средњу школу и дипломирао на правном факултету. Још у младости научио је француски и немачки и, снабдевен тим знањима, ступио у Министарство иностраних послова. И онде су били њиме врло задовољни. Но када је, у новим приликама, персонал тога надлештва био расформиран, потражи мој син нова запослења. Нашао га је године 1944 у Техничкој радионици Корпуса Народне Одбра-

не Ф.Н.Р.Ј. и онде постао административни руководилац столарске радионице. Њу је врло добро организовао, уз помоћ мојих техничких искустава, уредио и опремио. Почетком године 1945 је, из непознатих разлога, одатле отпуштен и стављен на располагање секретаријату Претседништва Владе Н.Р. Србије да би га оно распоредило на посао према његовим квалификацијама. Чекајући и тражећи узалудно ново запослење, мој син се оженио Вером, ћерком доктора Лужанина, која је баш онда апсолвирала Филозофски факултет, са специјалношћу енглеског језика, но још није положила дипломски испит.

Неуспех да нађу запослење, а и романтични авантуризам младости, пробудише у њима жељу да своја знања и способности примене у страном свету. У томе су успели и после првих тешкоћа и разочарања нађоше запослење и зараде у Мелбурну, у Аустралији, где сада живе у благостању, у својој властитој кући и у врло добрим материјалним приликама. Али далеко од нас, моје супруге и мене, који осећамо сву тежину наших старих дана. Једина утеха нам је што стојимо са њима у живој преписци, благодарећи авионској пошти која за шест дана преваљује далеки пут од Аустралије до нас."

Само толико о великом болу у времену великих неправди које можда најбоље описује Борислав Михаиловић Михиз: "Толико је неодољива и привлачна моћ јавне сцене, да смо погледе управљали

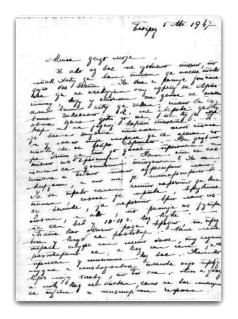
само на актере који су на њој играли. А ту крај нас, докончали су своје дане Милутин Миланковић, Брана Петронијевић, Иван Ђаја, Радивој и Милан Кашанин, Јустин Поповић, Милан Грол, Никола Радојчић и толики други значајни посленици науке и пера, дела и интегритета. Иако је сваком било јасно да нови режим у потрази за ширим ослонцем и легитимитетом оберучке прихвата сваког познатог јавног радника који дотрчи спреман на сарадњу, они нису притрчали. Није им се хтело да пољубе папучу. Скрајнути због тога из јавности, потиснути у изолацију, господски и ћутке у резервату сопственог достојанства подносили су осуду на јавни заборав себе и свог дела."

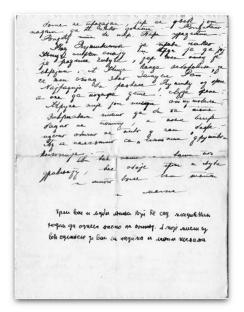
У лето 1947. године Василије Миланковић је, са женом, отишао из Југославије. Тинка и Милутин никада више нису видели свог јединца, а унуци, рођени у Аустралији, не говоре српски језик. Мала породица великог научника, почива у три државе: Милутин у Хрватској, Тинка у Србији, а Василије у Аустралији. Ако има космичке правде, онда су заједно на некој звезди одакле су, после више од пола века, нека Тинкина писма сину послата у Шабац да сведоче о нељудском у људима и о томе да велики и јаки плаћају увек више и теже.

Живот у емиграцији Василије и Вера започели су у Паризу где су живели од јула 1947. до априла 1949. године. Писма из Југославије била су адресирана на име господина Лекесна (Monsieur

Lequesne), који је био један од многих псеудонима Василија Миланковића.

У Тинкином писму сину у Париз, 5. августа 1947. године, помињу се Белгија, Америка, па и Аргентина. Млади пар још не зна где ће живети, а Миланковићи у Београду тугују. Милој деци, како их назива, Тинка пише како о свему "одавде" мало знају, пише им о пријатељима, комшијама, цвећу у башти. Пише као да разговара:

Прва и йоследња сшрана Тинкиної йисма од 5. авїусша 1947. са Милушиновим йосшскрийшумом

"Тата као обично ради вредно па пред вече у Клуб на разговор. Наше лепе терасе служе нам место бање, ту седимо, разговарамо се, а кад сам сама ја се пренесем мислима код вас. Колико лудих и неизводљивих планова онда прођу кроз моју

главу, то Бог зна. Али и дању и ноћу кад не спавам, само на вас мислим са тугом и неизмерном чежњом."

Милутин је мало ведрији у постскриптуму: "Грли вас и љуби тата који ће сад младићким ходом да однесе писмо на пошту. А моје мисли су већ одлетеле до вас са надама и лепим жељама."

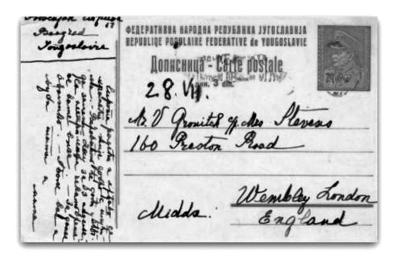

Разіледница Беоїрада коју је Василију Миланковићу уйушила мајка у Париз 2. авїуста 1948. їодине

Из Париза Василије и Вера отишли су у Лондон где је Василије радио за Тајрсолс (Tyresoles) који је имао канцеларије у Александрији и Мелбурну. Правник Василије Миланковић, син Милутина Миланковића, крпио је гуме.

Крајем 1949. Василије је у Александрији, где за Тајрсолс (Service Engineer) ради као сервисни инжењер. Из Београда Тинка писма у Египат шаље на нови псеудоним – инжењер Афифи. Осмог децембра почиње писмо честитком сину за рођендан, а онда о свим новостима међу родбином,

пријатељима и у граду. Каже да њихов крај више не би познао, јер "свет се намножио" а станова нигде, сва Цвијићева улица изграђена, сва ледина иза Колоније изидана, а остало "покривено баракама за радне бригаде". Милутин за рођендан сину шаље књигу о Египту и Арабији.

Дойисница коју Тинка йише сину у Лондон 28. јуна 1949. їодине йоказује још једно лажно име Василија Миланковића — В. Гронич

Василије Миланковић провео је годину дана у Александрији пре него што је добио визу за Аустралију, где је стигао у августу 1950. године, а његова жена шест месеци касније. Ту су, коначно, изградили дом и могли да користе своје право презиме. Међутим, Миланковић је за Аустралијанце било превише компликовано, па су у пословима које су радили користили презиме Милс (Mills).

Опширно писмо Тинка пише исти дан кад је стигло писмо из Аустралије, а у њему ванила. Мирише писмо, а добро ће јој доћи, каже, за ускршње и славско мешење колача. Иако добијају само 210 грама кафе месечно, сналазе се куповином на црној берзи, али "чаја много требају". Обоје су без капута па пита за цену штофа, да упореде са ценом на црној берзи у Београду.

Коверша Тинкиної йисма сину у Еїийаш йослашої 8. децембра 1949. на име инжењера Афифија

У писму од 24. фебруара 1952. године, Тинка пише сину да је тај дан било "свечано отварање нове академије, боље рећи поправљене зграде у Кнез Михаиловој улици". Пише да је био маршал Тито, па гости из Загреба и Љубљане. Помиње Матицу српску и могућност штампања "татиних мемоара", али и могућност њиховог повратка. Пита

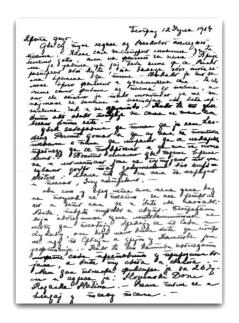
сина да ли би хтео да опет буде интелектуалац и ради као адвокат. Она и Милутин много разговарају, жеље замагљују стварност, а нада их одржава у животу. Броје дане. Писмо од 12. јуна 1953. почиње "већ је девети дан како сам послала моје последње писмо, од вас ни данас писма нема". Из истог разлога је "жалосна и узнемирена" и годину дана касније: "Две су пуне недеље од Васковог

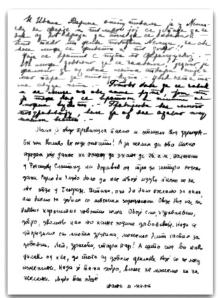

Коверша Тинкиної йисма на йрезиме Милс, уйућено 23. айрила 1951.

последњег писма..." То писмо од 12. јула 1954. године завршава Милутин који се труди да их мало разведри. Пише да иду у Рогашку Слатину крајем месеца и да нарочитих новости нема: "Обоје смо, здравствено, добро, уколико нам то наше године дозвољавају. Када се упоредимо са многим другима, можемо бити сасвим задовољни. Леп, држећи, стари пар! А што сте ви тако далеко од нас, до тога

су довеле прилике које се не могу изменити. Када је вама добро, више не можемо ни зажелети."

Писмо од 12. јула 1954. *тодине,* које је йочела Тинка, а завршио Милушин

У септембру 1955. Тинка пише из Опатије, брине што је Васко био болестан, а о себи да се "испетљала са сунчаним опекотинама". Пише о свему, па и о мачкама. Миланковићи у Београду имају једну, а Миланковићи у Мелбурну две, и све уживају кад је "неко у кревету" па макар и због болести. То писмо од 4. септембра из Опатије интересантно је и по податку да су планирали Тинкино путовање у Аустралију, али како су градили кућу, млади Миланковићи могли су да плате само пут бродом. Тинка пише да је због њихових брига око куће и њене срчане болести решила да не долази.

Из Опатије су отишли у Ријеку, коју Тинка зове старим именом Фиума, а за Милутина пише да се осећа боље, одморнији и мање нервозан, али да је "јако остарео за последњу годину". На крају писма моли сина да оцу пошаље коју лептир машну, а њој флашу мастила.

Коверша йисма из Римских Тойлица og 14. авіусша 1956.

Занимљиво да је на коверти писма из Римских Топлица од 14. августа 1956. Тинкин рукопис, док је на свим осталим Милутинов. Унука Марина не зна зашто, да ли је имао читкији рукопис или је то постао његов ритуални допринос у овом редовном дописивању, с обзиром да је број писама које је Милутин послао мали у односу на стотине писама које је написала Тинка. Међутим, пошто је Милутин у септембру 1957. доживео шлог, једини рукопис који се од тада налази на ковертама је Тинкин.

Из Словеније Тинка пише сину да се Милутин не осећа добро. Уморан је, нервозан и деморалисан.

Коверша йисма од 18. јула 1957. са личним меморандумом Милушина Миланковића

Наредне године, 3. фебруара 1957. Тинку и Милутина обрадовао је унук Никола. Са писмима сада путују и фотографије најмлађег Миланковића. Тинка пише сину да сваки дан "разгледа" Николицу, како тепа унуку, а писмо чита док га "не зна напамет". У августу се спремају на одмор у Врањачкој Бањи, а усамљена Тинка пише да ће "тата тамо имати Белића и Салтикова, а за мене не знам". У постскриптуму каже: "Да ли ћемо доживети да нам Николица пише ако га већ не видимо." Питање упућено Богу или себи, јер слути да неће доживети.

Из Београда 12. децембра 1958. године ујутру шаље сину писмо:

"Прво о тати: он се сиромах мучи а због јаког срца не подлеже болести. Но ипак ма шта се чинило његови су дани избројани. Гледати његове муке је страшно за мене јер му ја не могу помоћи. Тако добар човек овако тешко умире. Дају му инјекције али је све узалуд, смрт је ту, питање је дана..."

Тинкино йисмо йисано у дану када је умро Милушин, 12. децембра 1958. *īogu*не

Било је питање сата. Милутин Миланковић умро је тог поподнева, 12. децембра 1958. године у својој кући.

Из тог необичног писма, писаног у дану када је остала без Милутина, Тинка пише сину да јој нико не помаже, да је и сама болесна, а да су Милутино-

ви брат и сестра, Богдан и Милена, непријатељски расположени према њој. Писмо завршава реченицом: "Господин Жујовић много те поздравља, он ће, каже причати Николици о његовом деди, кад се ви једном вратите у отаџбину."

Последња фошотрафија: Тинка Миланковић у својој кући 1961.

Без Милутина, њена усамљеност постаје потпуна, "живи од писма до писма" и одлучна је у намери да путује. Верује да и снахи, коју зове Беба, може помоћи око деце, Николе и Марине, унуке рођене 7. августа 1959. године и коју зове Мала. Планирање траје две године, Тинку муче болести стомака и несанице. У марту 1961. године шаље једно од последњих писама у коме пише жељу да дође у Мелбурн и "сврши своје". Умрла је 16. новембра 1961. године у Београду и сахрањена на Новом гробљу. Милутина је сестра Милена 1966. пренела у Даљ, а са Тинком у гробници Миланковића данас почивају Данкина ћерка Иванка Белосавић

Матејић и њен муж др Слободан Матејић. Колико је туге и самоће понела у гроб, тајна је остала само њена.

Василије Миланковић у Србију је дошао 1967. године, а цела породица 1975. године. Био је то последњи долазак Вере Лужанин Миланковић у домовину. Умрла је 1981. године и сахрањена у Темплестове (Templestowe), предграђу Мелбурна, где је 2003. сахрањен и Василије.

Праунука Христине Тинке Миланковић, Николина ћерка Лили, кажу Миланковићи из Мелбурна, веома личи на младу Тинку. И то је живот, онако како га је давно видео путник кроз васиону и векове, Милутин Миланковић:

"Замислите, драга пријатељице, да се налазимо на подножју једног лепог брежуљка. Његове падине обрасле су дрвљем, травом, маховином; између травиних листића провирују грумени земље, шљунак и камичци, а по трави лежи суво лишће, борове шишарице и иглице. Једна стазица вијуга тим брегом, посута свежим песком; кроз мали усек у боку брега цеди се вода. Почетак је зиме. Пада први снег, лак, чист, бео, и док се ми успесмо до врхунца брега, покрио је траву и дрвеће једним танким, влажним слојем. Ја сам од снега начинио једну малу груду и бацио је тако да се котрља низ брег. При сваком своме обртају, та груда нешто доживи. Овде се утиснула у њу борова иглица, овде зрнце шљунка, онде камичак. Она се котрља даље и бива све већа, остављајући свој траг у снегу. При прелазу преко оне стазице, она се оденула песком, мало даље ухватила је борову шишарицу, овде је закачила и понела са собом травчицу, а онде сув храстов листић. Поток ју је оквасио водом. Она се котрља, расте и носи у себи све утиске свога пута, историју свога живота...

... Ако и за нас постоје такви једнозначни природни закони који регулишу ток нашег живота, онда смо и ми из категорије таквих нехомоломних система. И у нама оставља, као и у оној груди, сваки моменат нашега живота свој утисак, своју травку, листић, своје зрно шљунка. Па као што код снежне лопте ти утисци опредељују њено кретање, тако они играју и код нас своју покретачку или своју отпорну улогу у току нашег живота. Ти утисци, та трава и тај нагомилани снег и песак, то је наше ја. Тако је наше ја у неку руку, ковчежић у којем је смештен архив нашег живота. Но не само то; у томе ковчегу леже и сви документи живота нашег оца, деде и прадеде, лежи цела наша раса и наше васпитање. Све то утиче, као и они листићи траве, на ток нашег живота, и у томе лежи оно што се зове нашом слободном вољом...

... Па као што у нама живи целокупна историја живота на земљи, тако ћемо и ми живети у нашим потомцима. Зато смо смртни. Па и када не оставимо потомства иза нас, наш живот оставио је трага, као и она лопта која је у снегу брежуљка оцртала своју стазу. Када са врхунца брега бацим другу гру-

ду снега, она ће, када наиђе на ту стазу, осетити је, одскочиће, а можда ће и поћи њеним трагом.

Када Сунце растопи ону груду снега, распе је и испари, она је свршила своју историју груде, али њени делићи постојаће и даље, јер ништа се не губи у нашој васиони."

Извори

- 1. Божиновић, Неда (Неђељна): Женско ӣиѿање у Србији у XIX и XX веку; Деведесетчетврта (etc), Београд, 1996. ('94 и Жене у црном)
- 2. Бујишић, Витомир: *Подринци за незаборав*; Чивија принт Шабац, Београд, 2010.
- 3. Грчић, Љиљана: *Турисшичка валоризација ар-хишекшонскої кулшурної наслеђа Шайца*; Гласник Српског географског друштва, 2009, Свеска LXXXIX, бр. 1
- 4. Максимовић, Јован & Максимовић, Марко: Беоїрадска школа за бабице — йрешеча академскої образовања из акушерсшва и їинеколоїије у Србији; http://www.rastko.rs/cms/files/ beoks/5062e45aa57f8
- 5. Мале новине, 3. јануар 1890.
- 7. Миланковић, Милутин: *Усйомене, доживљаји и сазнања йосле 1944 іодине*; Научно дело, Београд, 1957.

- 8. Миланковић, Милутин: *Кроз васиону и векове / једна асшрономија за свако* а; Издавачко и прометно А.Д. Југоисток, Београд, 1944.
- 9. Нешковић, Виолета: *Календар доїађања и усішанова Шайца*; Народни музеј у Шапцу, Шабац, 1994.
- 10. Павловић, Будимир: *Сећање на Први контрес сриских лекара и ириродњака* /изложбена свеска/; Галерија науке и технике Српске академије наука и уметности, Музеј науке и технике, Музеј Српског лекарског друштва, Београд, 2002.
- 11. Перуничић, др Бранко: *Пойис жийеља и њихове имовине у Шайцу 1862*; Годишњак Историјског архива IV, Шабац, 1967.
- 12. Полишика, 20. јануар 1907.
- 13. Полишика, 30. јануар 1907.
- 14. Породична архива Марине Миланковић
- 15. Радовановић, С. Војислав: *Шабачка Посавина и Поцерина/Аншройоїеоїрафска исйишивања*; Нови Сад, 1994.
- 16. Срйске новине, 12. август 1903.
- 17. *Срйски биоїрафски речник, 4*; Матица српска, Нови Сад, 2009.
- 18. Станојевић, др Владимир: *Исшорија медицине*; Медицинска књига, Београд Загреб, 1953.
- 19. Цицовић, Ана: *Косша Динић* (изложбени каталог); Музеј рудничко-таковског краја, Горњи Милановац, 2012.
- 20. Шабачки іласник, 8. јун 1924.

Сапутник кроз васиону и векове

Рукопис "Тинка Миланковић – жена путника кроз васиону и векове", Стана Муњић написала је на основу истражене архивске грађе, научне и стручне литературе, новинских чланака и породичне архиве Марине Миланковић.

Рукопис је у књигу уобличена прича о животу Христине Топузовић, Шапчанке по рођењу, супруге Милутина Миланковића, у коју је велики научник био загледан исто толико колико и у саму васиону.

Посебну пажњу рукопис завређује због тога што ауторка поред чињеница о пореклу породице Топузовић и Миланковић износи и податке о породици Јовановић, породици Тинкине мајке Милеве, и Муачевић, породици Милутинове мајке Јелисавете. Место у причи нашли су и Динићи и Белосавићи.

Осветљавајући жену великог научника, ауторка је успела да исприча причу да Милутин Миланковић не би корачао истим стазама науке и стекао славу светског гласа да му животна сапутница Тинка у ковчежић за путовања није паковала део свог васпитања, снаге, духа и подршке које је понела из породице Топузовић и свог родног Шапца.

Овом књигом Христина – Тинка Топузовић – Миланковић измакнута је из сенке свога мужа Милутина, поново доведена у свој родни Шабац, а са њом у град из приче по завичајне успомене у Шабац су дошле и унука Марина и праунука Лили Миланковић.

Мр Славко Богојевић (Извод из рецензије)

Белешка о писцу

Стана Муњић по образовању је специјалиста дидактичко-методичких наука у области наставе математике, а по вокацији новинар и писац. Три године радила је у просвети и 30 у новинарству. Највећи део у заједничкој редакцији (лист, радио и телевизија) "Гласа Подриња" у Шапцу, где је у три мандата обављала послове главног и одговорног уредника листа "Глас Подриња".

До сада је објавила петнаест књига.

Члан је Удружења књижевника Србије.

Садржај

Реч унапред	7
Загледан у васиону и Шапчанку	11
Тинкини Топузовићи из Шапца	
Тинкини Јовановићи из Београда	
Доктор Коста Динић	62
Женски родослов	69
Живот од писма до писма	76
Извори	93
Рецензија:	
Сапутник кроз васиону и векове	95
Белешка о писцу	97

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

929 Миланковић Х.

МУЊИЋ, Стана, 1953-

Тинка Миланковић - жена путника кроз васиону и векове / Стана Муњић. - 1. изд. - Шабац : Графика : Туристичка организација Града Шапца, 2019 (Шабац : Графика). - 100 стр. : илустр. ; 24 cm

Тираж 500. - Белешка о писцу: стр. 97. - Библиографија: стр. 93-94.

ISBN 978-86-85295-71-3 (Графика)

а) Миланковић, Христина (1884-1961)

COBISS.SR-ID 281472012